

Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'nin Şiir ve Edebiyatla İlgili Fetvâları

Muhittin ELİAÇIK¹

Özet

Ebussuud Efendi, Osmanlı'nın zirve yüzyılına damga vurmuş, devlet işlerinin tanzim ve tertibi, çeşitli iç ve dış siyasi olaylar ve hayatın her alanı ile ilgili verdiği binlerce fetvâ ile birçok müşkül meseleyi çözmüş, devleti ve toplumu yönlendirici konumda bulunmuş önemli bir şeyhülislâmdır. Osmanlı-Safevi çekişmesinin kıyasıya yaşandığı bir yüzyılda otuz yıl kaldığı makamda verdiği sert fetvalarla bu çekişmenin mezhebî/siyasî mahiyet kazanmasında da önemli bir rol oynamıştır. O, kendisinden önceki Şeyhülislâm Kemalpaşazade ile birlikte İran Şiiliğinin Anadolu'da algılanma şeklini de büyük ölçüde belirleyen kişi olmuştur. Aynı zamanda şair olan Ebussuud Efendi'nin binlerce fetvâsı arasında şiir ve edebiyatla ilgili pek çok fetvâ bulunmakta olup, bunların bir kısmı direkt manzum fetvâ, bir kısmı da şiir, şair, dil ve edebiyata dair konularda sorulmuş suallere verilmiş cevaplardır. Onun manzum fetvâlarına ait çalışmalarımız hâlen devam etmekte olup bir kısmını daha önce tanıtmıştık. Bu çalışmada ise, fetvâları arasında şiir ve edebiyatla ilgili olarak geçen fetvâlardan seçilenler tanıtılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ebussuud Efendi, fetvâ, dil, edebiyat.

Fatwas of Sheikhuslâm Ebussuud Efendi on Poetry and Literature

Abstract

Ebussuud Efendi was a significant sheikhuslâm who had solved thousands of fatwas and personal issues regarding various domestic and foreign political events and all areas of life together with the arrangement of the state affairs. He played an important role in this sectarian / political nature with the hard fatwas he gave in his office where he stayed for thirty years in a century when the Ottoman-Safavid rivalry took place. He is the most important person who determined the way Iranian Shiism is perceived in Anatolia together with predecessor Kemalpaşazade. Among the thousands of fatwas of Ebussuud Efendi, who is also a poet, there are many fatwas related to poetry and literature, some of which are direct verse fatwas and some are answers to various questions asked about poetry, poet, language and literature. Our work on verse fatwas still continues and we have introduced some of them before. In this study, various fatwas which are related to poetry and literature are introduced.

Keywords: Ebussuud Efendi, fatwa, language, literature.

¹ Prof.Dr. Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi meliacik63@kku.edu.tr ORCID: 0000-0002-5137-3275

GİRİŞ

Ebussuûd Efendi, Osmanlı'nın zirve yüzyılında otuz yıl şeyhülislâmlık yapmış bir Osmanlı alimi olup tefsir, hukuk, dil/edebiyat konularında otuz civarında eser yazmış, fıkıh ve tefsirdeki üstün konumu sebebiyle kendisine *Müfti's-sakaleyn*, *Müfti'l-enâm*, *Ebû-Hanîfeî Sâni*, *Muallim-i Sâni*, *Sultânü'l-Müfessirîn*, *Hâtimetü'l-Müfessirîn*, *Allâme-i Kül*, *Hoca Çelebi* gibi unvanlar verilmiştir. Ebussuûd onun künyesi olup asıl adı Muhammed'dir. Babası Şeyh Muhyiddin Muhammed Yavsî, İskilip'e bağlı İmâd köyünde, kendisi ise 1490'da İstanbul yakınlarındaki Meteris (Metris-Müderriş) köyünde doğmuştur. Annesi Sultan Hatun, Ali Kuşçu'nun veya onun kardeşinin kızı, dedesi Mustafa el-İmâd da Ali Kuşçu'nun kardeşidir. İlk tahsilini babasından görüp, müteakiben Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi, Mevlânâ Seydî-i Karamânî ve İbni Kemal'den dersler almıştır. Hocası Mevlânâ Seydî-i Karamânî'nin kızı Zeyneb Hanım'la evlenmiştir. Sırayla İnegöl İshak Paşa, Dâvud Paşa, Mahmud Paşa, Gebze Vezir Mustafa Paşa medreselerinde görev yapmış, Bursa Sultâniye pâyesi verilmiş, 1528'de Medâris-i Semâniyye'den Müftü Medresesi'ne müderriş olmuş, sonra sırayla Bursa ve 1533'de İstanbul kadısı, 1537'de Rumeli kazaskeri olmuştur. Kara Boğdan, Estergon ve Budin seferlerinde padişahın maiyetinde bulunmuş, Budin'in fethinde şehirde ilk cuma namazını kıldırıştır. Sekiz yıl Rumeli kazaskerliği yapıp, 1545'te şeyhülislâmlığa atanmıştır. Kazaskerlik ve şeyhülislâmlık görevlerinde ilmî rütbe ve kademeleri sistematize edip önce her pâyede âlimlerin ne kadar mülâzim vereceklerini belirlemiş, sonra da yedi yılda bir mülâzemet usulünü getirmiştir. Onun zamanında şeyhülislâmlık itibar kazanmış ve şeyhülislâmın maaşı günlük 200 akçeden -Bayezid müderrişliğiyle birlikte- günlük 500 akçeye çıkmış, tefsirini tamamlayınca da 600 akçe olmuş; böylece bu makam her yönden kazaskerliğin üstüne çıkarak müderriş ve mevleviyet kadılarını da tayin etme yetkisi eklenmiş, şeyhülislâm olabilmek için de önce Rumeli kazaskeri olma şartı getirilmiştir. Ebussuûd Efendi 1574 tarihinde vefat etmiş ve Eyüp camii civarında kendi yaptırdığı sıbyan mektebinin haziresine defnedilmiştir. Ahmed, Mehmed, Mustafa adlarında üç oğlu ile Hatice, Rahime ve Kerime adlarında üç kızı olup, bunlardan Ahmed, Şehzâde medresesinde müderriş iken 26 yaşında vefat etmiş, Mehmed Halep kadılığı yapmış, Mustafa da Anadolu ve Rumeli kazaskeri olmuştur. Ebussuûd Efendi'nin soyu en küçük oğlu Mustafa ile devam etmiş ve 19. yüzyılın ortalarına kadar gelen bu aile Hoca Sadeddin, Karaçelebizâde Abdülaziz, Babaî ve Bosnalı İsmâ efendilerle akrabalık kurmuş ve son bağdan dolayı Ebussuûd'un torunlarına İsmâzâdeler denilmiştir. Ebussuûd Efendi, Kanûnî, II. Selim, III. Murad ve III. Mehmed devirlerinde yüksek ilmî mevkilerde görev yapmış birçok âlimin hocası olup; tasavvuf, kelâm ve felsefe konularıyla ilgilenmemiş, çeşitli sûfî konularda sert fetvâlar vermiş, tekkelerde Yûnus'un şiirlerinin okunmasını küfr-i sarîh saymış, sûfîlerin devranını 'kâfirlerin horoz tepmesi' olarak nitelemiş, devranı ibadet gören sûfîleri mürtedlikle suçlamış, Şeyh İsmâil Ma'sûkî, Muhyiddin Karamânî ve Hamza Bâlî hakkında idam fetvası vermiştir. Türkçe, Arapça, Farsça şiirler yazmış, kendisine nazmen sorulan meselelere nazmen cevaplar vermiştir. Kınalızade ve Riyâzî tezkirelerine göre Türkçe şiirleri fazla iddialı olmayıp Arapça şiirleri nispeten iddialıdır. Eserleri, tefsirde: *İrşâdü'l-akli's-selîm*, fıkıhta: *Fetâvâ-yı Ebüssuûd*, *Ma'rûzât*, *Risâle fi-vakfi'l-menkûl ve'n-nukûd*, *Bidâatü'l-kadî li-ihyâcihi fi'l-müstakbel ve'l-mâzî*, *Fetâvâ Kâtiblerine Tenbih*, *el-Fetva'l-müteallika bi-beyânî'l-vakti'l-mu'tebere li'l-hasâd ve istihkâki'l-*

gallât, Gamezâtü'l-melîh fi-evveli mebâhisi kasri'l-âmm mine't-Telvîh, Sevâkıbü'l-enzâr fi-evâili Menâri'l-envâr, Hasmu'l-hilâf fi'l-meshi ale'l-hifâf, Risâle fi-vakfi'l-arâzî ve ba'zı ahkâmi'l-vakf, Risâle fi-tescîli'l-evkaf, Risâle fi-vakfi't-tavâhîn ale'l-arzi'l-mevkufe li'lgayr, Öşür Hakkında Risâle; dil/edebiyatta: Galatât-ı Ebussuûd, el-Kasîdetü'l-mîmiyye, el-Kasâidü'l-Arabîyye, Kasîde fi-risâi's-Sultân Süleymân, Münşeat-ı Ebussuûd, akaidde: Risâle fi-beyâni'l-kazâ ve'l-kader, Duânâme'dir (Atai, 1268, s.183; Ahmed Rifat, ts., s.23-26; Akgündüz, 1994, s.365-371).

Ebussuûd Efendi'nin Dil ve Edebiyatla İlgili Fetvâları

Şair bir kimliğe sahip olan Ebussuûd Efendi, verdiği manzum fetvâlarla Osmanlı'da manzum fetvâ geleneğinin oluşmasında önemli bir pay sahibi olduğu gibi, dil ve edebiyatla ilgili daha başka pek çok fetvâ vermiştir. Fetvâ mecmualarında Ebussuûd Efendi'nin manzum fetvâları ile dil ve edebiyatla ilgili diğer fetvâları çok sık geçmekte ve bunlar genellikle "kerâhiyyet ve istihsân, eşribe, icâre" gibi baplarda yer almaktadır. Mesela dil ve edebiyatla ilgili fetvâları arasında hamr, tütün, kahve, boza, çalgılı düğün, şiir, hiciv, gönül, raks, sema, ipek elbise vb. konular sık geçmekte olup bunların helal, haram veya mekruhlığı edebî bir dille ortaya konulmuştur. Bu cevapların bazen mizahî ve iğneleyici bir üslupla verildiği de görülmektedir. Ebussuûd Efendi'ye ait olarak çeşitli fetvâ mecmualarında tespit edilen bu tip fetvalardan şiir ve şair ile ilgili olanları aşağıda gösterilmektedir:

1. "Gönül elde etmenin büyük hac olduğu"nu iddia eden bir dörtlüğü okumanın hükmü şöyle ortaya konulmuştur:

Mes'ele:

*Dil be-dest âver ki hacc-ı ekberest
Ez-hezârân kaÖbe yek dil bihterest
KaÖbe bünyâd-ı Halîl-i Âzerest
Dil nazargâh-ı Celîl-i ekberest*

beyti okuyana küfr lâzım olur mu?

El-cevâb: Okumak câiz degildir şâÖir teövîl ile halâs ihtimâli vardır ammâ dili taÖmîm idene irzâyı dahi taÖmîm lâzım olup küfr-i zarûri lâzım olur kaÖbe-i muaÖzzamaya bünyâd-ı Halîl demekde beöis yokdur Halîl-i Âzer, Ebü ÖAlî-i Sinâ didükleri gibidür mâbeyninde ibni isķât Fâriside ve kâfir dilinde muÖtâddur Ebu's-SuÖûd.²

2. "Şairlere yoldan çıkmışlar uyar" ayetinin kim için indiği hakkındaki bir suale Arapça olarak: "Yapmadıklarını söyleyenler için söyleyen ne güzel söyledi; Allah'tan şairlere dair sebep ortaya konuldu." cevabı verilmiştir:

EÖüzu billahi mine's-şeytâni'r-racîm bi'smillahi'r-Rahmâni'r-Rahîm

"Eş-şuÖarâÖu yettebiÖuhümü'l-gāvün" bu âyet-i kerîme ümmet-i Muhammed sallallahu taÖâlâ Öaleyhi ve sellem Öulemâsinuñ şuÖarâsi hakkında nâzil olmuştur diyen Zeyde ne lâzım olur?

El-cevâb:NiÖmen ķâle men ķâle yeķülüne mâ-lâ-yefÖalün müsebbetün mine'llahi mesbûbün bihe's-şuÖarâÖi. EbussuÖûd Öufiye Öanh.³

² Mecmûatü'l-fetâvâ, Diyanet İşleri Bşk. Kütüphanesi, demirbaş nr. 002118, vrk. 174b; db. nr.3577, vrk.337b.

³ Mecmûatü'l-fetâvâ, DİB Kütüp. nr. 001923, vrk.109a; db. nr.3577, vrk.337b.

3. Zamane şâirlerinin hüsniyât ve hicviyâtla ilgili şiirleri için tevriyeli olarak: “Boş bir heves olan şiiri bırak; ama sihr-i helâl olursa haram değildir” cevabı verilmiştir:

Mesóele: Zamâne şâÖirleri hüsniyyâta ve hicviyyâta müteÖallik şiÖr dimeleri cāÖöz olur mu?

El-cevâb:

*Terk it hevâ-yı şiÖri ki sevdâ-yı hâmdur
Sihr-i hâlâl olursa da dime hâramdur
EbussuÖüd Öufiye Öanh ⁴*

4. Cennet ehlinin dilinin Arapça-Farsça olduğuna dair suale verilmiş cevap:

Mesóele: Zeyd-i ehl-i Öilm lisānu ehli'l-cenneti'l-Öarabiyyeti ve'l-fārisiyyeti'd-derriyyeti dise şerÖan Zeyde ne lâzım olur?

El-cevâb: Hemān Öarabiyyedür dise evlādur. EbussuÖüd Öufiye Öanh ⁵

5. Hâfız Dîvan'ında hakka uygun güzel sözler olmakla beraber hurafeler de yoğun olduğundan ondan faydalanırken dikkatli olunması gerektiğine dair:

El-fetvâ: Zeyd Diyān-ı Hâfız hâkķında lisān-ı ğaybdür didükde ÖAmr lisān-ı ğayb dimek hatādur hattā reöjs-i Öulemā müftiÖ-i Öālem olan kimesne Öadem-i kırāÖetine fetva virmişdür deyüp Zeyd-i mezbür reöjs-i Öulemā olan kimesnenüñ hâkķında hāşā bismihi yād idüp ol anuñ ne ağzı kaşığıdır bu zevķiyyâtdur dise şerÖan Zeyde ne lâzımdur?

El-cevâb: Hâfızuñ maķālâtında çokluk hûkm-i rāÖika ve nüket-i fāÖikadan mebnj kelimât-ı hâkķa vâķiÖ olmuşdur lâkin tezāÖifinde nitāk-ı şerjÖat-ı şerjefeden birün hurāfāt vardır mezāk-ı şahih oldur ki biri birinden fark idüp semm-i nāfiķi tiryak-ı nāfiÖ sanup mübādij zevķ-i naÖimi ihrāz ve esbāb-ı zevķ-i Öazāb-ı elimden ihtirāz eyleye. EbussuÖüd ⁶

6. Sufiler arasında söylenen “ışkınıza” sözünün makbul olmadığı:

Mesóele: Zeyd hammāmdan çıķduķda baÖzi kimesnelere Öişķuñuza diyücek mezbürlar Zeyde sıhhat u Öāfiyetler diseler şerÖan Zeyde ve mezbürlara nesne lâzım olur mu?

El-cevâb: Öişķuñuz dimek eyü tāÖife sözi degildür sıhhat u Öāfiyet dimekte beös yoķdur. EbussuÖüd Öufiye Öanh ⁷

7. Allah'ı zikretmede yüsür veya mercan tespihin değil, ihlasın esas olduğu:

Mesóele: Hâķ subhānehu ve taÖālā hāzretinüñ esmāsın zikr itmekde yüsür tesbih mi efđaldür yoķsa mercān tesbih mi? ⁸

El-cevâb:

*Yüsür ü mercān degil vesile-i Rabb
Yürü ihlās dürrin eyle taleb
EbussuÖüd (SaÖd) Öufiye Öanh ⁹*

8. Pekmeze toprak katılmasıyla ilgili, Kemâlpaşazâde tarafından yapılmış bir okuma hatası sebebiyle verilmiş fetvâ:

Mesóele: Bekmezüñ şiresine toprak katılup kaynatsalar şerÖan cāÖöz olur mu?

⁴ Mecmaü'l-fetāvā, DİB Kütp. nr.3577, vrk.337b.

⁵ Mecmûatü'l-Fetāvā, DİB Kütp. nr.001923, vrk.109a.

⁶ Mecmaü'l-fetāvā, DİB Kütp. nr.3577, vrk.337a.

⁷ Mecmûatü'l-Fetāvā, DİB Kütp. nr.001923, vrk.109a.

⁸ Zeyd ed'ıye-i me'sûre kırâet itdükde 'add itmekiçün tesbihü yüsür mi olmak evlādur yoksa mercān mı olmak? Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 4211, vrk. 6b.

⁹ Mecmûatü'l-Fetāvā, DİB Kütp. nr.001923, vrk.110a.

El-cevâb: Şerôjdür hem öyle olmayınca bekmez olmaz sorılacak nesne degildir merhûm Mevlânâ Kemâlpaşazâdeye isnâd olunan söz bir ğalata mebnî ğalatdur sûret-i fetvâyı yazan cehl ile şîreye diyicek yerde şîrâya toprağ katılup deyü yazmış merhûm anı şarâba demek sanup hârâmdur diyü cevâb virmişdür. EbussuŖud Ŗufiye Ŗanh¹⁰

9. Kemâlpaşazâde'nin esrar ve şarapla ilgili beytine yazılmış şerh:

Mesóele:

*Esrârı hâlâl eyledüñ ey müfti-i devran
Billahi diye bâde-i gülgûna ne dirsın*

El-cevâb:

*Bâdenüñ hâkķında bir hoş nükte buldum güş idiñ
Mest oluñ teklif sâķıt olsun andan nüş idiñ
“Bundan murâd sekerât-ı mevti gördükden soñra cinânda içesiz dimekdür ol zamânda insân teklifden ķurtulur Allahu taŖâlâ müyesser ide.” Bu şerh ğalibâ Ebu's-SuŖud Efendiniñdür cevâb-ı şerif nazm ile Kemalpaşazadenüñ olmağ fehm olunur.¹¹*

10. Muhtemelen Kanuni'nin, karıncanın itlafı için sorduğ manzum suale cevabı:

Mesóele:

*Dırahta ger ziyân itse ķarınca
Günâh olur mı ki anı kırınca*

El-cevâb: Olmaz. EbussuŖud Ŗufiye Ŗanh¹²

11. Nûn harfinin kelimeyi ayıplı kılmasına dair, bir şiiir üzerinden verilmiş cevap:

Mesóele:

Kâkül-i müşğın birdür (terdür) Ŗârız-ı gül-fâm iki (iken) mısırâŖında lafz-ı müşğın memdûd olmağın maŖyüb Ŗadd olunur eger maŖyüb değil ise ķulum âzâd olsun diyen Zeydün ķuli âzâd olur mı?

El-cevâb: Egerçi baŖzi şuŖarâ Ŗayb Ŗadd itmeyüp ihtiyâr itmişler hâtta Sultân Bâyezid Han Ŗaşrında Ŗlzarî Çelebi ile Mevlânâ Lutfî şekl ķaşidesinde bir beyti budur:

*Şimdi Ŗâlem benim ağyârile destânum oğur
Ėıssa-i heşt-behişt âdem ü şeytân-şekl*

münâzara idüp şuŖarâ-i Ŗaşr daħi nazîreler didiler nûnuñ sükûn-ı ķârrına kimesneden nekîr ü iŖtirâz vâķiŖ olmadı ammâ nûn sâŖir hurûf-ı mebnî gibi telaffuzda bir miğdar işbâŖla sükuna muhtâc değil idiği vâzıhdur şuŖarânuñ naķkâdları ihtirâz itmek evlâdur ve bi'l-cümle Zeydün ķuli âzâd degildir. EbussuŖud Ŗufiye Ŗanh¹³

12. Âlim ve salih kişileri kötü sözlerle hicveden bir şairin hükmünün, etkili bir tazirle birlikte tevbe edinceye kadar hapsedilmesi olduğı:

Mesóele:

Zeyd-i şâŖir Ŗulemâ vü sulehâdan baŖzi kimesneleri elfâz-ı ķabîha ile hicv itmeğî Ŗâdet idinen Zeyde ne lâzım olur?

El-cevâb: Hâkim-i şerŖ-i şerif taŖzîr-i belîğden soñra tamâm tevbe ve şalâhî žâhir olunca zindândan çıkarmamağ lâzımdur emîrû'l-müminîn ŖŖmer bin el-Hattâb radıyallahu Ŗanh

¹⁰ Mecmûatü'l-Fetâvâ, DİB Kütüp. nr.001923, vrk.112b.

¹¹ Mecmûatü'l-Fetâvâ, DİB Kütüphanesi, nr.001923, vrk.115a.

¹² Mecmûatü'l-Fetâvâ, DİB Kütüphanesi, nr.001923, vrk.117b. Bu fetvanın cevabı: Yarın Hakun huzûrma varınca-Süleymandan hakın alur karınca şeklinde manzum biçimde de rivayet edilmektedir.

¹³ Mecmûatü'l-Fetâvâ, DİB Kütüphanesi, nr.001923, vrk.118a; nr. 3577, vrk.338a.

hâzreti Óaşırında Hutayóe dirler idi bir şâÓir-i meşhûr var idi böyle itdügiyün taÓzîr-i şedîdden soñra hâbs-i medîd buyurup tamâm tevbe vü salâhî zâhir olmayınca itlâk buyurmamışlardur. EbussuÓud.¹⁴

13. Ulemadan bir zâtı uygunsuz sözlerle hicveden bir şairin hükmü:

Mesóele:

Zeyd Óulemâdan ÓAmrı hicv idüp hâkķında nâ-maÓķûl kelimât söylese ne lâzım olur?

El-cevâb: Kifâyet iderse evvelâ taÓzîr-i şedîd lâzımdur ve illâ Hâzret-i ÓÓmer radıyallahu Óanh Hutayóei itdügi gibi hâbs dañi lâzımdur. EbussuÓud.

El-cevâb: TaÓzîr-i şedîdden soñra zindâna ilkâ olunup tevbe vü salâhî zâhir olmayınca ihrâc olunmamaķ lâzımdur Hâzret-i ÓÓmer radıyallahu Óanh Hutayóe meşâhir-i şuÓarâ-i İslâmiyyeden iken şîÓinde baÓzî kimesnelere taÓarruz itmeğın taÓzîr ü hâbs idüp hâbsinden tevbesi zâhir olmayınca itlâk itmemişdür. EbussuÓud.¹⁵

14. Yüzüğüne Hz. Ali ve ailesine iltica etmekle ilgili beyit kazdırmanın hükmü:

Mesóele: Zeyd hâteminüñ etrâfında:

İlticâ be-der kesî buved merâ

Mihr-i ÓAlî vü âl-i ÓAlî bes bud merâ

deyu kaçdursa aña ne lâzım olur?

El-cevâb: MısraÓuñ mevzûncasın kaçdurmaķ lâzım olur. EbussuÓud.¹⁶

SONUÇ

Ebussuud Efendi, Osmanlı'nın dünyanın büyük devletlerinden birisi olarak öne çıktığı bir yüzyılda devleti ve toplumu yönlendirici konumda bulunmuş bir âlim ve şeyhülislâm olup muhtelif konularda verdiği binlerce fetvâ ile müşkül meseleleri çözmüş, yüzyılın en muteber sanatı olan şiir, dil ve edebiyatla ilgili de birçok fetvâ vermiştir. Bu fetvâlar kendi içinde tasnif edildiğinde büyük bir sayı ortaya çıktığından bu çalışmamız direkt şiir, şair, dil ve edebiyatla ilgili fetvâlara ayrılmıştır. Bunların dışında sarf, nahiv, semantik, etimolojik konular, tasavvufî, folklorik, mezhebî hususlar, yeme-içmeye dair konular da fetvâlarda edebî ve belîğ bir dille ele alınmış olup, bunlar da tarafımızca ayrı çalışmalar hâlinde yakında ortaya konulacaktır. Bu çalışmada, "gönül elde etmenin en büyük hac olduğuna dair şiirin hükmü, şairler hakkındaki ayetin kapsamı, şiir hevesinin hükmü, cennet ehlinin dilinin Arapça olduğu, Hafız Divanı'nın hükmü, sufilerin "ışkınıza" sözünün hükmü, zikirde yüsür veya mercan tespihin hükmü, pekmeze toprak katılmasındaki kelime hatası, esrar ve şarapla ilgili manzum cevap, karınca fetvâsı, nun harfiyle ilgili hüküm, âlim kişileri hicveden şairin hükmü, yüzüğe Hz. Ali'ye iltica etmeyi anlatan beyit kazdırmanın hükmü" ile ilgili fetvâlar tanıtılmıştır.

¹⁴ Mecmûatü'l-fetâvâ, DİB Kütüphanesi, nr. 002118, vrk. 174b.

¹⁵ Mecmûatü'l-fetâvâ, DİB Kütüphanesi, nr. 002118, vrk. 174b.

¹⁶ Mecmûatü'l-fetâvâ, DİB Kütüphanesi, nr. 002118, vrk. 174b.

KAYNAKÇA

- Ahmed Rifat (tsz.). *Devhatü'l-meşâyih maa zeyl*, İstanbul.
- Atâî (1268). *Zeyl-i Şakâik li-Atâyî*, İstanbul.
- Akgündüz, A. (1994). Ebüssuud Efendi, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, C.10.
- Eliaçık, M. (2011). Osmanlı'da Manzum Fetvâ Geleneği, *Türkiyat Mecmuası*, 21/2, s.105-145.
- Osmanlı Kanunnâmeleri (1331), *Milli Tetebbular Mecmuası (MTM) I (3)*: 495-544.
- Yazma Eserler:
Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, demirbaş: nr. 2118, 3577, 1923.
Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 4211.